

۱۰

خاطرات زندگی در بهشت

۱۱

دلنوشته‌ای از کربلا به صاحب این روز

من تک خوری بلد نیستم

۱۲

اسرار اربعین در گفت‌وگوی جام جم
باحجت الاسلام رضا الهی‌منش، استاد دانشگاه ادیان و مذاهب
چه رازی در عدد ۴۰ نهفته است؟

فرهنگ

یکشنبه ۴ مهر ۱۴۰۰ :: شماره ۶۰۴۲

پیشنهاد امروز

بازدید از این موزه را از دست ندهید

اگر به شما بگویم می‌توانید بسیاری از آثار کم‌نظیر نقاشان و خوشنویسان نامداری چون کمال‌الملک، میرزا ابوالحسن‌خان غفاری، درویش عبدالمجید طالقانی و... را در کنار نمونه‌های آثار بهترین هنرمندان معاصر تماشا کنید؛ لابد فکر می‌کنید باید به یکی از موزه‌های خارج سربزنید اما همه این آثار و بسیاری از آثار هنری و نفیس در دوره‌های مختلف تاریخی در موزه‌ای در همین تهران خودمان و در میدان مشق جمع شده‌است. این موزه یعنی «موزه ملی ملک» قصه جالبی هم دارد. یک واقف بزرگ و انسان نیکوکار به نام حاج حسین ملک که هم ثروت زیادی داشته و هم عشقی بی‌نظیر به فرهنگ و هنر، در طول حیات خود آثار تاریخی، کتاب‌های خطی، تابلوها و گنجینه‌های ارزشمند را خریداری کرده‌است و بعد همه آنها را در یک موزه بزرگ و زیبا گرد آورده‌است. اما شاهکار حاج حسین ملک این بوده‌است که این گنجینه ارزشمند را برای خودش نگهداری نکرده بلکه او در این فکر بوده که همه مردم از آثار تاریخی و هنری بهره‌مند شوند برای همین کتابخانه و موزه‌ای را که با خون دل گرد آورده‌است وقف آستان قدس رضوی کرده‌است.

امروز این موزه بزرگ، گنجینه‌ای ۳۰۰۰ ساله از آثار و اشیای ارزشمند تاریخی در زمینه‌های گوناگون دارد و بزرگ‌ترین موزه‌وقتی کشور محسوب می‌شود. کتابخانه و موزه ملی ملک تا سال ۱۳۷۵ در خانه ملک در بازار بین‌الحرمین تهران برپا بود. ساختمان تازه در محوطه تاریخی باغ ملی (میدان مشق) در زمینی بنا شد که حاج‌حسین آقا ملک در سال ۱۳۱۳ خورشیدی برای ساختمان جدید کتابخانه و موزه وقف کرده بود. آثار تاریخی کتابخانه و موزه ملی ملک اکنون در ۱۱ تالار و یک نگارخانه به این‌ترتیب به نمایش درآمده‌اند؛ «سکه، نشان و مدال»، «آثار خاندان غفاری و کمال‌الملک»، «تک‌اثر»، «حاج‌حسین آقا ملک»، «خوشنویسی و نگارگری»، «آثار لاک»، «آثار اهدایی بانو عزت‌ملک‌الملک»، «نمایشگاه‌های دوره‌ای»، «تمبر»، «هزارستان (گریده داستان‌های ایرانی - اسلامی)»، «هنر و زندگی (کاربرد هنر و صنایع در زندگی ایرانی - اسلامی)» و «علوم در ایران اسلامی». بهره‌گیری از فناوری‌های نوین دیجیتال به‌ویژه نمایشگرهای لمسی و امکانات شنیداری و دیداری از ویژگی‌های پارهای تالارهای موزه‌ای به‌شمار می‌آید. البته برای کسانی که در شهرستان‌های کشور زندگی می‌کنند یا کسانی که به‌دلیل رعایت شیوه‌نامه‌های بهداشتی فعلا علاقه‌ای به حضور فیزیکی در موزه را ندارند، در سایت کتابخانه و موزه ملی ملک بخشی برای بازدید مجازی از موزه، پیش‌بینی شده با ورود به این بخش می‌توانید آثار نفیس و تاریخی موجود در این موزه را تماشا کنید. نشانی این بخش برای بازدید مجازی www.virtual.malekmuseum.org است.

چک اول را در یک وجب اول راه خوردم

روایتی دست‌اول از اربعین امسال که جای ایرانی‌ها خیلی در آن خالی است

مردم عراق از پیر و جوان در طول مسیر راهپیمایی اربعین به زائران خدمت می‌کنند / عکس: فارس ۱۱-۱۸

تدارک ۱۰۹ عنوان برنامه برای جاماندگان اربعین

معاون فرهنگی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران برنامه‌های این سازمان به مناسبت اربعین حسینی با عنوان «جاماندگان» را تشریح کرد. به گزارش جام‌جم، سیدعلیرضا فاطمیان‌پور، معاون فرهنگی سازمان فرهنگی هنری با اشاره به برنامه‌های این سازمان درخصوص اربعین حسینی(ع)، گفت: سازمان فرهنگی هنری ۱۰۹ عنوان برنامه با ۳۳۰ اجرا را با عنوان «جاماندگان» با رویکرد محتوایی تعظیم و ترویج آیین پیاده‌روی اربعین حسینی برگزار می‌کند.

وی با معرفی مراسم «راهپیمایی جاماندگان» گفت: پیاده‌روی جاماندگان اربعین حسینی(ع)، از میدان امام حسین(ع) تا حرم حضرت عبدالعظیم(ع) برگزار می‌شود. این مراسم با قرانت زیارت اربعین شروع می‌شود. همچنین در مسیر پیاده‌روی موبک‌های فرهنگی و پذیرایی از زائران با رعایت پروتکل‌های بهداشتی برپا می‌شود.

فاطمیان‌پور گفت: قطعه موسیقی «اربعین» با شعری از رضا یزدانی و خوانندگی سیدمحمد نبوی توسط مدیریت موسیقی سازمان فرهنگی هنری تولید و منتشر می‌شود.

وی بیان کرد: پویش «آقامن جاماندم» از دیگر برنامه‌های ویژه اربعین است که در این پویش از عموم مردم و افراد معروف دعوت می‌شود تا حراف دلشان را به امام حسین(ع) بزنند. همچنین در پویش «سلفی من و دوست اربعینی‌ام» از افرادی که توفیق حضور در پیاده‌روی اربعین عراق یا مراسم جاماندگان اربعین را داشتند، دعوت می‌شود تا عکس سلفی خود با دوست اربعینی‌شان را در فضای مجازی و با هشتگ پویش منتشر کنند. در پایان به تصاویر برگزیده توسط هیات‌داوران جوایزی اهدا می‌شود.

معاون فرهنگی سازمان فرهنگی هنری به (سوگواری ملی عکس آیینی اربعین ۱۴۰۰) اشاره کرد و گفت: این سوگواری در دو بخش تک عکس و مجموعه عکس از آیین‌های عزاداری مردم ایران در اربعین برگزار می‌شود. مراسم اختتامیه این مراسم در ۹ ربیع‌الاول و با اهدای جوایز به آثار برگزیده برگزار می‌شود.

وی افزود: چهارمین دوره مسابقه هنری اربعین به‌همت مسجدالمتقین و با مشارکت فرهنگسرای ارسباران برگزار می‌شود. فاطمیان‌پور گفت: در ایام اربعین حسینی مناطق ۲۲‌گانه و فرهنگسراهای خاص با شناسایی و مشارکت گروه‌های مردمی و جهادی تحت عنوان «عشاق‌الحسین» فعالیت‌هایی برای کمک به نیازمندان انجام می‌دهند.

وی با اشاره به برنامه «حب‌الحسین(ع) یجمعنا» گفت: از ۴۶ عنوان برنامه فعالیت‌های کانون‌های مردمی شهر تهران برای اجرای فعالیت‌های مجازی و میدانی با موضوع اربعین حمایت می‌شود. معاون فرهنگی سازمان فرهنگی هنری در پایان گفت: به‌جز برنامه‌های ذکرشده، مدیریت فرهنگی هنری مناطق ۲۲‌گانه و فرهنگسراهای خاص بیش از ۱۰۰ برنامه محله‌ای - منطقه‌ای به مناسبت اربعین حسینی خواهند داشت.

گفت و گو با متین رضوانی‌پور، خواننده و پژوهشگر موسیقی نواحی ایران

باید جلوی نابودی نغمات اصیل را بگیریم

صبا کریمی

جام جم

متین رضوانی‌پور، خواننده، پژوهشگر و آهنگساز شناخته شده موسیقی نواحی ایران است که به‌طور جدی گردآوری نغمات آیینی و نوحه‌های مذهبی را دنبال می‌کند و تاکنون بیش از ۳۰ جلد کتاب در باب پژوهش موسیقی نواحی، سنتی و مذهبی منتشر کرده‌است. تازه‌ترین آلبوم او که برگرفته از نغمات قدیمی و پرشور عاشورایی و ماحصل سال‌ها تلاش او برای جمع‌آوری تاریخ سحرانگیز موسیقی کهن این مرز و بوم است، اخیراً به همت سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران رونمایی شد. آلبوم موسیقی «نواحی اشک» شامل ۱۰ قطعه نوحه‌خوانی درباره واقعه کربلاست با خوانندگی متین رضوانی‌پور، تنظیم سعید عظیمی و هم‌آوایی سیدمحسن حسینی که در استودیو آفتاب تولید شده‌است. استفاده از موسیقی و ملودی‌های مناطق مختلف ایران و ردیف آوازی موسیقی دستگاهی ایران از ویژگی‌های قطعات این آلبوم است.

رضوانی‌پور در ابتدا به انگیزه‌اش از جمع‌آوری نوحه‌ها و

نغمات قدیمی اشاره می‌کند و می‌گوید: «واقعیت این است که نوحه‌های اصیل که براساس ردیف دستگاهی موسیقی ایرانی ساخته شده‌اند همیشه برایم جذاب بودند و به‌طور جدی سعی داشتم جلوی نابودی‌شان را بگیرم. تحقیقات این پروژه از سال ۱۳۸۳ آغاز شد؛ درست زمانی که موسیقی‌های مذهبی به سمت پاپ گرایش پیدا کرده بودند.

در همان دوران یک شب در هیأتی بودم که مداح پیری با صدایی رسا مرثیه‌ای اصیل می‌خواند که دلمان را می‌لرزاند، تحریرهایش از بطن موسیقی سنتی بیرون می‌آمد و این ملودی به‌قدری برایم جذاب بود که انگیزه‌ای برای ورودم به این عرصه شد تا بتوانم نوحه‌های سنتی را گردآوری کنم.»

وی در ادامه می‌افزاید: «با توجه به این که مداحانی که نوحه‌های اصیل و قدیمی را می‌خوانند، مسن هستند و بسیاری از آنها از دنیا رفته و این گنجینه‌ها را هم با خودشان به خاک برده‌اند، برایم مهم بود که بتوانم پیش از بین رفتن‌شان آنها را در یک مجموعه گردآوری کنم. از آن زمان تاکنون بیش از ۵۰۰۰ نوحه سنتی جمع‌آوری کردم که از آن نوحه‌ها ۳۳ عنوان کتاب منتشر شده و در این مسیر نیز با تلاوت‌های قرآن اصیل، اذان‌های مختلف، لالایی و مناجات‌های بسیاری مواجه شدم.»

وی با بیان این که آلبوم «نواحی اشک» نتیجه همین پژوهش چند ساله است و روی نوحه‌های قدیمی و اصیل و براساس ردیف دستگاهی موسیقایی انجام شده، می‌گوید: «این آلبوم شامل ۱۰ قطعه از نوحه‌های عزاداری نواحی مختلف ایران درباره واقعه کربلا و حُر، حضرت رقیه(س)، حضرت قاسم(ع)، حضرت علی‌اصغر(ع)، حضرت امام حسین(ع) و... است که هر یک از این قطعات به‌مناسبت یکی از روزهای دهه اول ماه محرم منتشر شد و به‌تازگی آلبوم آن رونمایی شده و در دسترس عموم قرار گرفته‌است.»

توجه نوحه‌خوان‌ها به خوانندگان پاپ

رضوانی‌پور درباره ریشه نوحه‌های سنتی و دلایل کمرنگ شدن آنها، می‌گوید: «ریشه این نوحه‌ها به گذشتگان ما بازمی‌گردد و به دلیل این که این نغمات متعلق به تاریخ شفاهی است، نمی‌توان به‌طور دقیق زمان پیدایش آنها را مشخص کرد و در واقع اینها به سینه به سینه و از اجداد نوحه‌خوانان نقل شده و به نسل‌های بعد انتقال داده شده‌است. معیار ما در شناسایی این نوحه‌ها فقط اصالت آنهاست. به‌عنوان نمونه ما در شوشتر نوحه‌ای را ضبط کردیم که محلی‌ها می‌گفتند متعلق به دوران سلجوقیان و یکی از شاعران زمان امام محمد غزالی است که طبیعتاً تاریخ مستندی برای آنها وجود ندارد اما تمام نوحه‌های به‌جا مانده از اقلیم‌های مختلف غنی هستند.»

این پژوهشگر با توضیح این که دو مؤلفه زمان پیدایش نوحه‌ها و جغرافیای مبدأ به‌احتی قابل شناسایی نیست، ادامه می‌دهد: «شهرهای اندکی هستند که نوحه‌هایی مختص به خودشان را دارند و بشهر و شوشتر جزو شهرهایی است که نوحه‌هایشان کاملاً با ویژگی‌های آن مناطق مطابقت دارد اما در اغلب مناطق نغماتی خوانده می‌شود که در همه‌جا عمومیت و کاربرد دارد. مثلاً نوحه اصلی که در مازندران خوانده می‌شود رادر کرمان هم می‌شنویم، به‌دلیل این که تعریض‌خوانانی که در سطح کشور جابه‌جا می‌شدند این نغمات را هم با خودشان می‌بردند و نوحه‌های جدیدی را از شهرهای دیگر می‌گرفتند.»

رضوانی‌پور با اشاره به ارتباط نوحه‌ها با ردیف‌های دستگاهی موسیقی و نام‌آنوس بودن آنها در مداحی‌های امروزی می‌گوید: «نوحه‌های سنتی کاملاً براساس ردیف دستگاهی شور، ابوعطا، سه‌گاه، همایون و... تعریف می‌شود و تنها یک نوع موسیقی در سطح کشور وجود داشت که براساس ردیف دستگاهی خوانده می‌شد و آن هم موسیقی اصیل و مذهبی بود. با پیشرفت فناوری و فراگیر شدن موسیقی جدید، سلیقه

مخاطب هم به سمت آثار مدرن و متفاوت سوق پیدا کرد و نوحه‌خوانان نیز به‌دلیل این که همچنان در کانون توجه باشند و آثارشان مورد استقبال و توجه قرار بگیرد از نوحه‌های جدید استفاده می‌کنند.»

این پژوهشگر تصریح می‌کند: «اگر خاطراتنا باشد اوایل دهه ۷۰ علیرضا افتخاری بسیار مورد توجه بود و نوحه‌خوانان ترانه‌هایی را که ایشان می‌خواند تبدیل به نوحه کرده و برای اهل بیت(ع) می‌خواندند؛ مانند «ای ساقی ما سرمستان، جامی بده جانم بستان» یا «صحرا صحرا دویدم ام سرگردان از پی تو» که برای حضرت ابوالفضل(ع) تبدیل به نوحه شده بود.

پس از آن یک دوره‌ای محمد اصفهانی روی بورس بود و کم‌کم نوبت به همایون شجریان، علیرضا قربانی و سالار عقیلی رسید و شعرهایشان نوحه شد تا این که در اواسط دهه ۸۰ مداحان به سمت پاپولار (مردمی) شدن پیش رفتند و حتی از آثار خوانندگانی مانند بنیامین استفاده می‌کردند و روی آن نوحه می‌ساختند و در حال حاضر هم که می‌بینیم رپ می‌خوانند!»

مداحان می‌خوانند روی بورس باشند

وی در پاسخ به این پرسش که آیا مداحان تحت تأثیر خواسته مخاطب دست به تولید می‌زنند یا آنها هستند که برای مخاطبان‌شان ذائقه‌سازی می‌کنند، می‌گوید: «به‌نظم کسانی که قدرت رسانه‌ای را در دست دارند این کار را انجام می‌دهند و از همه بهتر هم رادیو و تلویزیون می‌تواند مؤثر باشد. اتفاقاً نکته مهم‌تر این است که بعضی از مداحان و نوحه‌خوانان هم علاقه‌ای ندارند سنتی بخوانند زیرا می‌خواهند روی بورس باشند و فکر می‌کنند اگر سنتی بخوانند از دور خارج خواهند شد.»

به گفته رضوانی‌پور، تفکری در سطح موسیقی پاپ و نوحه‌خوانی پاپ به‌وجود آمده که اگر می‌خواهید همیشه در صدر باشید و دیده شوید باید کار نو انجام

دهید و نوحه‌ای بخوانید که تا به حال خوانده نشده و برای مردم جذابیت داشته باشد. این تفکری است که بین تاجران موسیقی به‌وجود آمده و مدیر برنامه‌ها و سرمایه‌گذارانی که در زمینه موسیقی فعالیت می‌کنند دنبال چنین افرادی هستند که موسیقی و کلام نو داشته باشند و حتی سبک ظاهری و پوشش آنها هم منحصر به خودشان باشد. در حال حاضر هم نوحه‌خوانی جدید به این سمت کشیده شده که بیشتر شوی تبلیغاتی برای دیده شدن است.

ضربه سیاستگذاری غیراصولی به موسیقی آیینی

وی در واکنش به این که «نواحی اشک» خلاف جریان غالب موسیقی مذهبی و مداحی حرکت می‌کند، ادامه می‌دهد: «بله دقیقاً و تفکر من براساس احیای اصالت‌هاست. حتی اگر فقط ۱۰۰ نفر این آلبوم را بشنوند و از نوحه‌هایش استفاده کنند برای من کافی است و همین که بتوانیم جلوی نابودی این الحان و نغمات را بگیریم بسیار ارزشمند است اما اگر رسانه قدرتمندی روی همین آلبوم سرمایه‌گذاری می‌کرد قطعاً در بیشتر دیده شدن آن هم مؤثر بود.»

این خواننده درباره خجسته‌ترین آسیبی که موسیقی نواحی و مداحی با آن روبه‌روست، می‌گوید: «به‌نظم این جنس از موسیقی با آسیب‌های بسیاری از شعر، ملودی و آهنگسازی گرفته تا نوع فیزیکی و شیوه نمایش مواجه است اما مشکل اصلی این است که گوش‌شنوایی برای پیگیری این معضلات وجود ندارد. اتفاقاً ما در مداحی هم مافیای موسیقی داریم و همین باعث می‌شود موسیقی اصیل و سنتی فرصت دیده شدن پیدا نکند. به‌رغم این که مقام معظم رهبری چندی پیش در دیدار با مداحان تأکید کردند از نغمات اصیل و قدیمی استفاده شود اما به‌نظم نبود سیاستگذاری درست به موسیقی آیینی لطمه زده‌است.»